

โทรเลขจากเมืองเอมส์ : การแปลงสารกับการเกิดสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๘๗๑

“โทรเลขจากเมืองเอมส์” (Ems Telegram) เป็นเอกสารที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีในประวัติศาสตร์การทูตยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยความเป็นจริง โทรเลขจากเมืองเอมส์ มีด้วยกัน ๒ ฉบับ คือฉบับจริงกับฉบับปลอม ฉบับจริงเป็นฉบับที่พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ (William I) แห่งปรัสเซียมีพระราชดำรัสถึงอ็อทโท ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck) อัครเสนาบดี และมีรายงานต่อท้ายของเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศของปรัสเซียถึงกรณีที่เกิดอัครราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าที่เมืองเอมส์เพื่อเรียกร้องไม่ให้พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ สนับสนุนให้สมาชิกในราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น (Hohenzollern) ขึ้นครองราชบัลลังก์สเปนอีก ส่วนฉบับปลอมซึ่งเป็นฉบับที่เผยแพร่ประวัติศาสตร์ยุโรปและเป็นฉบับที่รู้จักกันดีนั้น เป็นผลงานที่บิสมาร์คดัดแปลงและตัดต่อพระราชดำรัสกับรายงานของเจ้าหน้าที่เข้าด้วยกันและส่งไปพิมพ์เผยแพร่ในหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย แม้ข้อความในโทรเลขฉบับจริงและฉบับปลอมจะเหมือนกันในหลายๆ ประโยค แต่การบิดเบือนข้อเท็จจริงและการดกหล่นของข้อความบางตอนอย่างจงใจก็ทำให้เกิดผลกระทบอย่างมหาศาลและสั่นคลอนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ในที่สุดก็กลายเป็นชนวนเหตุที่ทำให้เกิดสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย (Franco-Prussian War) ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๘๗๑ ซึ่งเป็นไปตามแผนการของบิสมาร์คที่จะใช้สงครามกับฝรั่งเศสกระตุ้นกระแสชาตินิยมเพื่อรวมชาติเยอรมนี

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดการปลอมแปลงโทรเลขจากเมืองเอมส์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการยั่วยุให้เกิดสงคราม และเพื่อความเข้าใจที่กระจ่างขึ้น จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงนโยบายของทั้งฝรั่งเศสและปรัสเซียที่ต้องการจะก่อสงครามกับอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(๑)

แผนการของบิสมาร์คที่จะใช้สงครามกับฝรั่งเศสในการสร้างกระแสชาตินิยมเพื่อรวมดินแดนเยอรมันให้เป็นปึกแผ่นเริ่มขึ้นหลังจากเกิดการปฏิวัติในราชอาณาจักรสเปนเพื่อล้มล้างอำนาจเผด็จการของสมเด็จพระราชินีนาถอิซาเบลลาที่ ๒ (Isabella II ค.ศ. ๑๘๓๓-๑๘๖๘) แห่งราชวงศ์บูร์บง (Bourbon) สายสเปน* ในปลาย ค.ศ. ๑๘๖๘ ฝ่ายปฏิวัติซึ่งมีนายพลฮวน ปริม (Juan Prim) เป็นผู้นำได้รับชัยชนะ สมเด็จพระราชินีนาถต้องเสด็จลี้ภัยออกจากประเทศไปประทับ ณ กรุงปารีส อย่างไรก็ตาม แม้องค์ประมุขจะถูกกำจัดไปได้ แต่คณะปฏิวัติก็มิได้มีเป้าหมายที่จะยกเลิกสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้นที่ประชุมรัฐสภาสเปน (Cortes) จึงทำหน้าที่พิจารณารายพระนามของเจ้านายในราชวงศ์ต่าง ๆ เพื่ออัญเชิญมาเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของสเปน แต่ก็ไม่สามารถหาผู้ที่เหมาะสมได้ อีกทั้งเจ้านายหลายพระองค์ซึ่งอยู่ในทำเนียบพระนามต่างพากันปฏิเสธ เพราะไม่แนพระทัยในความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ของสเปน รวมทั้งไม่

ต้องการจะเผชิญกับวิกฤติการณ์อันเรื้อรังทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การสรรหากษัตริย์พระองค์ใหม่จึงยืดเยื้อต่อไปเป็นเวลาหลายเดือน

ขณะเดียวกัน เหตุการณ์ดังกล่าวก็เปิดโอกาสให้บิสมาร์คคิดวางแผนการอย่างซับซ้อนเพื่อใช้การสืบทอดบัลลังก์สเปนเป็นประโยชน์แก่ปรัสเซียในการรวมชาติเยอรมนีต่อไปหลังจากที่ประสบความสำเร็จในการรวมสมาพันธรัฐเยอรมนีตอนเหนือ (North German Confederation) แล้ว โดยผลักดันให้ราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นเข้าไปเกี่ยวข้องกับกษัตริย์พระองค์ใหม่ด้วย บิสมาร์คได้ดำเนินแผนการนี้เป็นความลับและมีเพียงบุคคลใกล้ชิดบางคนเท่านั้นที่รับรู้ด้วย เขาได้ส่งเทโอดอร์ ฟอน แบร์นฮาร์ดต์ (Theodor von Bernhardi) ซึ่งเป็นคนสนิทที่ไว้วางใจมากคนหนึ่งเดินทางไปยังสเปนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๖๙ เพื่อเจรจาลับและติดสินบนเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสเปนให้เลือกเจ้าชายเลโอโพลด์ (Leopold) แห่งราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นซึ่งทรงนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกที่เป็นศาสนา

* ราชวงศ์บูร์บงเป็นราชวงศ์ที่ปกครองฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. ๑๕๘๙-๑๘๓๐ (ยกเว้นช่วงปฏิวัติฝรั่งเศส และเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องจนถึงสิ้นรัชสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ ๑) ในปลายรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ (Louis XIV ค.ศ. ๑๖๔๓-๑๗๑๕) ได้เกิดสงครามสืบทอดบัลลังก์สเปน (The War of Spanish Succession ค.ศ. ๑๗๐๑-๑๗๑๔) ระหว่างมหาอำนาจยุโรปในขณะนั้น เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ประเทศคู่สงครามได้ยินยอมให้พระเจ้าฟิลิปที่ ๕ (Philip V) พระราชนัดดาในพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งเสด็จไปครองราชสมบัติสเปนตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๐๑ ครองราชบัลลังก์ต่อไปได้ จึงทำให้เกิดราชวงศ์บูร์บงสายสเปนขึ้น

นิกายประจำชาติสเปน (ผิดกับสมาชิกส่วนใหญ่ของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์) และเป็นพระญาติสนิทของราชวงศ์ต่างๆ ในยุโรปเป็นองค์ประมุขของสเปน แม้จะไม่มีหลักฐานว่าผู้ใดบ้างที่รับสินบน แต่เจ้าหน้าที่หลายฝ่ายของสเปนรวมทั้งนายพลปริมผู้นำปฏิวัติและผู้กุมอำนาจทางการเมืองต่างก็เห็นพ้องกันกับข้อเสนอของปรัสเซีย

เจ้าชายเลโอโพลด์ทรงเป็นพระโอรสของเจ้าชายซาลส์ แอนตัน (Charles Anton) แห่งราชสกุลโฮเฮนซอลเลิร์น-ซิกมาริงเงิน (Hohenzollern-Sigmaringen) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น พระบิดาเคยดำรงตำแหน่งอัครเสนาบดีแห่งปรัสเซีย และได้ถวายสิทธิการปกครองดินแดนโฮเฮนซอลเลิร์น-ซิกมาริงเงิน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของดินแดนเยอรมนีที่ราชสกุลครอบครองแด่พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ หลังจากนั้นก็ทรงเข้าเป็นสมาชิกของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น แม้การเข้าเป็นสมาชิกของราชวงศ์จะทำให้พระบิดาและสมาชิกอื่นๆ ในราชสกุลได้รับอภิสิทธิ์ต่างๆ ด้วย แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องอยู่ในกฎระเบียบของราชสำนักปรัสเซีย และกรอบของกฎหมายเทียร์บาลอันเคร่งครัด ซึ่งรวมถึงกฎข้อห้ามที่ไม่ให้สมาชิกของราชวงศ์เสด็จไปครองบัลลังก์ในต่างแดนจนกว่าจะได้รับพระบรมราชานุญาตจากกษัตริย์แห่งปรัสเซีย ดังนั้นในกรณีการสืบราชบัลลังก์สเปนในครั้งนี้ การตัดสินใจพระทัยจึงไม่ได้

เป็นของเจ้าชายเลโอโพลด์แต่เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่ต้องขึ้นกับพระราชวินิจฉัยของพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ด้วย และมีผลให้กษัตริย์แห่งปรัสเซียจำต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองและการสรรหาองค์ประมุขของสเปนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ระหว่างเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๘๖๙ ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๘๗๐ ได้มีการติดต่อกันระหว่างซาลาซาร์ (Salazar) เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสเปนกับเจ้าชายเลโอโพลด์หลายครั้ง ในระยะแรกเจ้าชายเลโอโพลด์ทรงปฏิเสธอย่างแข็งขันที่จะรับการเสนอพระนามเป็นกษัตริย์ของสเปน อีกทั้งพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ก็มิได้ทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว ด้วยทรงเกรงว่าจะเป็นการสร้างความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าฝรั่งเศสยอมไม่พอใจที่จะเห็นราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นเข้าไปปกครองสเปนแทนเชื้อสายของราชวงศ์บูร์บงที่ถูกขับออกจากราชบัลลังก์ นอกจากนี้ การเสด็จไปครองราชบัลลังก์ของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นจะทำให้จักรวรรดิฝรั่งเศสถูกขนาบทั้งทางทิศตะวันออกและทิศใต้โดยดินแดนที่มีราชวงศ์เดียวกันปกครองอีกด้วย ดังที่เคยปรากฏมาแล้วในอดีตเมื่อฝรั่งเศสต้องเผชิญกับปัญหาที่ราชวงศ์ฮับส์บูร์ก (Habsburg) ได้ปกครองจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์หรือดินแดนเยอรมันกับราชอาณาจักรสเปนในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ดี แม้จะถูกปฏิเสธ แต่ทั้งซาลาซาร์และ

บิสมาร์คต่างก็มีได้ละความพยายาม บิสมาร์คได้ติดต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูงทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนของปรัสเซีย รวมทั้งเจ้าชายซาลส์ แอนตันพระบิดา และนายพลเฮลมุท ฟอน มอลท์เค (Helmuth von Moltke) เสนาธิการทหารผู้มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพและทำสงครามเพื่อยึดครองดินแดนเยอรมันตอนเหนือกับเดนมาร์กใน ค.ศ. ๑๘๖๔ และกับบอสเตรียใน ค.ศ. ๑๘๖๖ ให้สนับสนุนเจ้าชายเลโอโพลด์ยอมรับการทาบทาม โดยอ้างว่าเพื่อประโยชน์สูงสุดของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นและปรัสเซีย ส่วนบิสมาร์คได้ดำเนินการติดต่ออย่างลับๆ กับผู้นำสเปนเพื่อกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่จะทำให้เจ้าชายเลโอโพลด์และพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ทรงยอมรับและตกลงพระทัยได้ ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๗๐ เจ้าชายเลโอโพลด์ทรงตอบรับการทาบทาม อีก ๒ วันต่อมาพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ แม้จะทรงยึดอัดพระทัย แต่ก็ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตทั้งนี้ได้ตกลงกับสเปนโดยมีเงื่อนไขว่าสเปนจะต้องรักษาพระนามของเจ้าชายเลโอโพลด์เป็นความลับและไม่ให้นานาประเทศยุโรปล่วงรู้จนกว่ารัฐสภาสเปนจะพิจารณารับรองให้เจ้าชายเลโอโพลด์เป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของสเปนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และรัฐสภาสเปนจะต้องดำเนินการพิจารณารับรองอย่างรวดเร็วด้วย นอกจากนี้ จะต้องไม่แพร่พรายถึงการดำเนินการติดต่อทาบทามเจ้าชายเลโอโพลด์ โดยเฉพาะต้องไม่พาดพิงถึง

บิสมาร์คและกระทรวงการต่างประเทศของปรัสเซีย อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงดังกล่าวมิได้เป็นไปอย่างที่ได้คาดคิด เพราะเมื่อซาลาซาร์เดินทางกลับถึงสเปนนั้น รัฐสภาได้เลื่อนการประชุมออกไป และทำให้นายพลปริมซึ่งเป็นผู้ตกลงเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้กับปรัสเซีย จำต้องเปิดเผยพระนามของเจ้าชายเลโอโพลด์แก่เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสในวันที่ ๓ กรกฎาคม หลังจากที่ข่าวเกี่ยวกับพระองค์เริ่มเป็นที่เปิดเผยกันโดยทั่วไป

(๒)

การแจ้งพระนามดังกล่าวของเจ้านายในราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นที่คาดว่าจะเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของสเปนก่อนเวลาอันสมควรนี้ได้ตกเป็นข่าวใหญ่ในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ของฝรั่งเศส และสร้างแรงกดดันให้แก่จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ (Napoleon III) เป็นอันมาก นอกจากจะเป็นอันตรายและอาจก่อให้เกิดศึกสองด้านในกรณีฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับปรัสเซียหรือสมาพันธรัฐเยอรมนีตอนเหนือซึ่งมีพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ เป็นองค์ประธาน และกับสเปนแล้ว การแผ่อิทธิพลของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นมายังสเปนยังเป็นการพ่ายแพ้ทางการทูตของฝรั่งเศสอีกครั้งด้วย ยิ่งไปกว่านั้น พระเกียรติยศของจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ จะต้องตกต่ำลงไปอีกหลังจากที่ทรงดำเนินนโยบายทางการทูตผิดพลาดมาโดยตลอดนับแต่ปลายทศวรรษ ๑๘๕๐ เป็นต้นมา

การดำเนินนโยบายทางการทูตอย่าง ผิดพลาดเริ่มขึ้นในปลายเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๕๙ เมื่อฝรั่งเศสเข้าร่วมกับราชอาณาจักรปิตมอนด์-ซาร์ดิเนีย ทำสงครามกับจักรวรรดิออสเตรีย แต่อีก ๓ เดือนต่อมา ก็ถอนตัวออกจากสงครามกลางคัน โดยทำ สนธิสัญญาสงบศึกในความตกลงเบื้องต้น แห่งวิลลาฟรองกา (Preliminaries of Villafranca) กับออสเตรีย การตัดสินใจของ จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ดังกล่าวได้ สร้างความโกรธแค้นให้แก่เคานต์คามิลโล เบนโซ ดี คาวัร์ (Count Camillo Benso di Cavour) อัครเสนาบดีแห่งอาณาจักรปิตมอนด์-ซาร์ดิเนียและพวกชาตินิยมอิตาลี เป็นอันมาก แต่เมื่อสงครามได้ดำเนินต่อไป จนราชอาณาจักรปิตมอนด์-ซาร์ดิเนีย ประสบความสำเร็จในการรวมชาติอิตาลีได้ เกือบทั้งหมด (ยกเว้นกรุงโรมและรัฐนิเซีย) ก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชน ฝรั่งเศสที่เห็นสันตะปาปาองค์ประมุขของคริสต จักรโรมันคาทอลิกต้องสูญเสียรัฐสันตะปาปา (Papal States) ให้แก่คาวัร์ นอกจากนี้ การที่ฝรั่งเศสได้รับชาวยุโรปและนิชเป็นเครื่อง ตอบแทนจากการเข้าร่วมในสงครามก็ทำให้ ความสัมพันธ์อันดีกับอังกฤษต้องเสื่อมโทรม ลงไปด้วย ดังนั้น หลังจากสงครามยุติลง ใน ค.ศ. ๑๘๖๑ จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ทรง พยายามเอาใจประชาชนฝรั่งเศส สร้างความ สัมพันธ์กับออสเตรีย และกอบกู้พระเกียรติยศทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย

ดำเนินการเข้ายึดครองเม็กซิโกเพื่อจัดตั้ง จักรวรรดิคาทอลิก (Catholic Empire) ของ ฝรั่งเศสในทวีปอเมริกาใต้ และสนับสนุนให้ อาร์ชดั๊กแมกซิมิเลียน (Archduke Maximilian) แห่งจักรวรรดิออสเตรียไปเป็นพระจักรพรรดิ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จและเกือบทำให้ ฝรั่งเศสต้องเข้าสู่สงครามกับสหรัฐอเมริกา ที่มองเห็นการแทรกแซงของฝรั่งเศสใน เม็กซิโกเป็นการพยายามแผ่อิทธิพลของ ฝรั่งเศสเข้าไปในทวีปอเมริกา อันเป็นการ ขัดต่อหลักการมอนโร (Monroe Doctrine) ที่สหรัฐอเมริกายึดถือเป็นนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ ในค.ศ. ๑๘๗๖ กองทัพ ฝรั่งเศสก็ต้องถอนจากเม็กซิโก ซึ่งทำให้ ฐานะของฝรั่งเศสและพระเกียรติยศของ จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ในวงการทูตตกต่ำ ลงไปอีก

นอกจากนี้ในสงครามเจ็ดสัปดาห์ (Seven Weeks' War ค.ศ. ๑๘๖๖) ระหว่าง ปรุสเซียกับออสเตรีย จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ยังได้ทรงถูกบิสมาร์คลวงให้ฝรั่งเศสตั้ง ตนเป็นกลางเพื่อจะแยกกับการครอบครอง ดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำไรน์ อีกทั้งพระองค์ยังทรงคาดหวังว่าขณะที่สงครามดำเนินไป อย่างยืดเยื้อ ฝรั่งเศสจะถือโอกาสเข้าแทรกแซงในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยและเรียกร้องดินแดน ต่างๆ เพิ่มขึ้น แต่จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ก็ ต้องทรงผิดหวัง เพราะสงครามที่เสร็จสิ้น ภายใต้อาณัติเจ็ดสัปดาห์ โดยปรุสเซียเป็น ฝ่ายชนะอย่างเด็ดขาดนั้น ได้เป็นอันตราย

อย่างมหันต์แก่ฝรั่งเศส ปรัสเซียสามารถ
กำจัดอำนาจออสเตรียออกจากดินแดน
เยอรมันได้สำเร็จ และรวมรัฐเยอรมันทางตอน
เหนือจัดตั้งเป็นสมาพันธ์รัฐเยอรมนีตอนเหนือ
มีกษัตริย์แห่งปรัสเซียเป็นองค์ประธาน ยิ่ง
ไปกว่านั้น ผลของสงครามยังทำให้อิตาลี
สามารถผนวกวีนิเซียของออสเตรีย ก่อให้
เกิดดินแดนที่รวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
อย่างเข้มแข็งทั้งในดินแดนเยอรมันและคาบ
สมุทรอิตาลีอันจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของ
ฝรั่งเศสหากทั้งสองประเทศร่วมมือกันทำ
สงครามกับฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓
ทรงพยายามแก้ไขความพ่ายแพ้ทางการทูต
ในครั้งนี้อย่างเต็มที่ โดยทรงโน้มน้าวให้ ปรัสเซีย
สนับสนุนข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสเพื่อได้ดิน
แดนทางตอนใต้ของแม่น้ำเมนที่ฝรั่งเศสเคย
ครอบครองในอดีต อาทิเช่น แคว้นซาร์แลนด์
ลักเซมเบิร์ก และเบลเยียม เป็นต้น เพื่อเป็น
เครื่องตอบแทนและสร้างดุลอำนาจระหว่าง
ฝรั่งเศสกับปรัสเซีย อย่างไรก็ดี ข้อเรียกร้อง
ดังกล่าวนี้ถูกบิสมาร์คนำไปเปิดเผยในเวลา
ต่อมา และทำให้รัฐเยอรมันทางใต้ อันได้แก่
บาวาเรีย เวือร์เทมแบร์ก และบาเดน ซึ่ง
กลัวภัยรุกรานของฝรั่งเศสทำสนธิสัญญา
พันธมิตรลับกับปรัสเซีย จึงนับว่าเป็นความ
เปลี่ยนแปลงในทางการทูตแก่ปรัสเซีย

ในกรณีของการสืบราชบัลลังก์สเปนที่
ปรัสเซียเป็นต่อทางการทูตอีกครั้งหนึ่งนี้ ทั้ง
รัฐบาลฝรั่งเศสและจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓
จึงมีอจวางเฉยได้ เพราะความไม่พอใจของ

ประชาชนฝรั่งเศสอาจจะลุกลามกลายเป็น
การจลาจลต่อต้านรัฐบาลและราชวงศ์โบนา
ปาร์ต (Bonaparte)

(๓)

ฝรั่งเศสได้ดำเนินการตอบโต้ปรัสเซีย
โดย องตวน ดุกแห่งกรามง (Antoine, Duke
of Gramont) เสนาบดีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศได้มีคำสั่งให้อุปทูตฝรั่งเศส
ประจำกรุงเบอร์ลินเข้าพบคณะเสนาบดีของ
ปรัสเซียเพื่อหาข้อเท็จจริงว่ารัฐบาลปรัสเซีย
เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการเสนอพระนามของ
เจ้าชายเลโอโพลด์หรือไม่ แต่ในช่วงที่เกิด
วิกฤตการณ์ดังกล่าวนี้ บุคคลสำคัญๆ ของ
ปรัสเซียต่างไม่อยู่ในกรุงเบอร์ลิน รวมทั้ง
พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ซึ่งเสด็จแปรพระราช
ฐานไปพักผ่อนพระอิริยาบถที่เมืองเอมส์อัน
เป็นสถานที่ตากอากาศและอาบน้ำแร่ ตั้งอยู่
ทางตะวันตกเฉียงเหนือของดินแดนเยอรมัน
ดังนั้นเมื่อไม่ได้รับคำตอบที่เป็นที่พอใจ ดุก
แห่งกรามงจึงได้ออกคำประกาศอย่าง
แข็งกร้าวว่าฝรั่งเศสจะไม่ยินยอมอย่างเด็ด
ขาดที่จะให้อำนาจต่างชาติมาทำลายดุล
อำนาจของยุโรป อีกทั้งเขายังได้เรียกตัว
เคานต์แวงซอง เบเนดตี (Count Vincent
Benedetti) เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสซึ่งอยู่
ระหว่างพักผ่อนให้เดินทางไปเข้าเฝ้าพระ
เจ้าวิลเลียมที่ ๑ ที่เมืองเอมส์เพื่อกดดันให้
พระองค์ทรงเลิกสนับสนุนเจ้าชายเลโอโพลด์
ให้ครองราชบัลลังก์สเปน พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑

ทรงยินดีปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส เพราะโดยความเป็นจริงพระองค์ก็ไม่สบาย พระทัยตั้งแต่เริ่มแรกแล้วที่จะให้เจ้านายในราชวงศ์ไปปกครองสเปนเพราะจะก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับฝรั่งเศส ในวันที่ ๑๑ กรกฎาคมทรงส่งพระราชโทรเลขถึงเจ้าชายเลโอโปลด์เพื่อให้ยืนยันพระประสงค์อีกครั้ง โดยมีได้ทรงปรึกษากับบิสมาร์ค ในวันรุ่งขึ้นก็ทรงได้รับโทรเลขตอบกลับจากเจ้าชายชาลส์ แอนตันว่าพระโอรสทรงยินยอมถอนพระองค์ด้วยความสมัครพระทัย เหตุการณ์ต่างๆ จึงน่าจะคลี่คลายลงได้และถือว่าเป็นชัยชนะทางการทูตของฝรั่งเศสที่มีต่อปรัสเซีย แต่ทั้งจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ และรัฐบาลฝรั่งเศสกลับไม่พอใจที่จะหยุดความขัดแย้งไว้เพียงเท่านี้ และต้องการใช้ปัญหาการสืบราชบัลลังก์สเปนเพื่อกระตุ้นพระเกียรติยศและภาพลักษณ์ของประเทศในวงการทูตที่ตกต่ำลงเป็นลำดับ รวมทั้งตอกย้ำความพ่ายแพ้ทางการทูตของปรัสเซีย ดังนั้นเคานต์เบเนแดตีจึงได้รับคำสั่งต่อไปให้เรียกร้องและบีบบังคับให้พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ให้คำมั่นสัญญากับรัฐบาลฝรั่งเศสว่าจะไม่สนับสนุนให้สมาชิกของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นขึ้นครองราชบัลลังก์สเปนตลอดไปในกาลข้างหน้า ซึ่งพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ทรงปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่ปราศจากเหตุผลนี้

ต่อมาในวันที่ ๑๓ กรกฎาคม อาเบเคน (Abeken) เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่าง

ประเทศของปรัสเซียได้ส่งโทรเลขจากเมืองเอมส์ถึงบิสมาร์คที่กรุงเบอร์ลินหลังจากที่เขาเดินทางกลับจากการพักผ่อนที่เมืองวาร์ซิน ข้อความในโทรเลขประกอบด้วย พระราชดำรัสของพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ที่ทรงบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เคานต์เบเนแดตีพยายามบีบบังคับให้พระองค์ทรงให้คำมั่นสัญญากับรัฐบาลฝรั่งเศสด้วย และรายงานต่อท้ายของอาเบเคน บิสมาร์คได้รับโทรเลขจากเมืองเอมส์ขณะที่รับประทานอาหารเช้ากับนายพลมอลท์เคและนายพลอับเบรชท์ ฟอน โรน (Albrecht von Roon) ผู้นำกองทัพบกสำคัญของปรัสเซีย ดังนั้น เมื่อนายพลทั้งสองคนยืนยันว่ากองทัพบกปรัสเซียอยู่ในภาวะพร้อมที่จะทำสงคราม บิสมาร์คจึงเห็นเป็นโอกาสดีที่จะใช้เหตุการณ์ที่เมืองเอมส์แทนประเด็นการสืบราชบัลลังก์สเปนที่คลี่คลายไปแล้วเป็นเครื่องยั่วยุให้ฝรั่งเศสต้องก่อสงครามกับปรัสเซียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามแผนการที่เขาวางไว้เพื่อสร้างกระแสชาตินิยมในรัฐเยอรมันและการรวมชาติเยอรมนีโดยมีปรัสเซียเป็นผู้นำ บิสมาร์คได้ส่ง “โทรเลขจากเมืองเอมส์” ไปลงพิมพ์ในหนังสือฉบับต่างๆ ในรัฐเยอรมัน โดยได้ดัดแปลงและตัดต่อพระราชดำรัสของพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ และรายงานของอาเบเคนในโทรเลขให้มีเนื้อหาในทำนองว่า เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้บีบบังคับและข่มขู่พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ขณะเดียวกัน กษัตริย์แห่งปรัสเซียก็ทรงสับสนประมาทและไม่พระราช

ข้อความในโทรเลขจากเมืองเอมส์ฉบับจริง

(พระราชดำรัสของพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑)

นายเบนเนตต์ได้เข้ามาดักหน้าฉันที่ทางเดิน เพื่อเรียกร้องให้ได้ว่าฉันต้องอนุญาตโดยทันที ให้เขาส่งโทรเลขไปยังกรุงปารีสเพื่อแจ้งว่าฉันยินยอมให้คำมั่นสัญญาว่าในกาลข้างหน้าหากมีการรื้อฟื้น (กรณีการสืบราชบัลลังก์สเปน-ผู้แปล) ฉันจะต้องไม่ให้ความเห็นชอบแก่ผู้ที่อยู่ในข่ายรับเลือกที่มาจากราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นอีก ฉันปฏิเสธที่จะตกลงตามข้อเรียกร้องนี้ และพูดตอบอย่างมีโทสะว่า ไม่มีใครที่อาจหาญหรือสามารถที่จะยึดมั่นเงื่อนไขนั้นไปได้ตลอดกาลนาน โดยความเป็นจริง ฉันยังไม่ได้รับข่าวอะไร และเนื่องจากเขาได้รับแจ้งข่าวก่อนหน้านี้ฉันทั้งจากกรุงปารีสและกรุงมาดริด เขาควรจะเข้าใจว่าเหตุใดรัฐบาลของฉันจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อีกต่อไป

(รายงานต่อท้ายของอาเบเคิน เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ)

หลังจากนั้น พระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับหนังสือจากเจ้าชายดิงที่พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแจ้งให้เคานต์เบเนดิกต์ทราบว่าจะประสงค์กำลังคอยฟังข่าวจากเจ้าชาย แต่หลังจากที่ทรงถูกเรียกร้องจากเหตุการณ์ที่ทรงเล่าดังปรากฏในความเบื้องต้นนี้ ประจวบกับการถวายนำเสนอของเคานต์ออยเลนบูร์ก (Count Eulenburg) และตัวข้าพเจ้าพระเจ้าอยู่หัวจึงตัดสินใจสั่งไม่ให้เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าอีก แต่ทรงแจ้งให้เอกอัครราชทูตทราบโดยผ่านนายทหารคนสนิทว่าพระองค์ได้รับคำยืนยันจากเจ้าชายถึง

ท่านเกียร์ดิแกเออัครราชทูตฝรั่งเศส โทรเลขจากเมืองเอมส์ฉบับปลอมนี้จึงก่อให้เกิดความโกรธแค้นและความชิงชังซึ่งกันและกันระหว่างชาวฝรั่งเศสกับชาวเยอรมัน แต่ทั้งรัฐบาลของทั้งสองประเทศก็มีมติดำเนินการใดๆ ที่จะหลีกเลี่ยงสงคราม ทันทีที่เป็นข่าวในวันที่ ๑๔ กรกฎาคมนั้น เอิร์ลแกรนวิลล์ (Earl Granville) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษได้ขอร้องให้ฝรั่งเศสและปรัสเซียเปิดการเจรจากันเพื่อยุติข้อบาดหมางที่กำลังจะลุกลามเป็นสงคราม แต่ก็สายเกินไปเพราะในวันเดียวกันนั้นรัฐบาลฝรั่งเศสได้สั่งระดมพลแล้ว และในวันรุ่งขึ้นปรัสเซียก็เรียกระดมพลเช่นกัน โทรเลขจากเมืองเอมส์จึงกลายเป็นชนวนเหตุของสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ทรงประกาศสงครามกับปรัสเซียเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๗๐ อีก ๑ วันต่อมาบาเวเรีย เวือร์ทเทมแบร์ก และบาเดนก็ร่วมรบกับกองทัพปรัสเซีย ซึ่งเป็น

ข่าวที่เบเนดิกต์ได้รับจากกรุงปารีสและกรุงมาดริดแล้ว และพระองค์ไม่มีอะไรที่จะตรัสกับเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสอีก พระเจ้าอยู่หัวขอให้ชพณฯ (บิสมาร์ค-ผู้แปล) ตัดสินเองว่าควรหรือไม่ที่จะแจ้งข้อเรียกร้องใหม่ของเบเนดิกต์แก่เอกอัครราชทูตของเราและหนังสือพิมพ์ (เจ้าชายในที่นี้ หมายถึงเจ้าชายซาลส์ แอนตัน พระบิดาของเจ้าชายเลโอโปลด์ ซึ่งส่งโทรเลขตอบพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ แทนพระโอรส-ผู้แปล)

ไปตามแผนการที่จะใช้สงครามสร้างกระแสชาตินิยมในดินแดนเยอรมันตามที่บิสมาร์คได้วางไว้ทุกประการ

ข้อความในโทรเลขจากเมืองเอมส์ฉบับที่บิสมาร์คตัดแปลงและตัดต่อใหม่

หลังจากที่รัฐบาลของราชอาณาจักรสเปนได้ส่งรายงานการสละสิทธิของเจ้าชายแห่งราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นแก่รัฐบาลของจักรวรรดิฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการแล้ว เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้เข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวที่เมืองเอมส์ เรียกร้องให้พระองค์อนุญาตให้เขาส่งโทรเลขไปยังกรุงปารีสว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมให้คำมั่นสัญญาว่าในกาลข้างหน้าหากมีการรื้อฟื้น (กรณีการสืบราชบัลลังก์สเปน-ผู้แปล) พระองค์จะไม่ให้ความเห็นชอบแก่ผู้ที่อยู่ในข่ายรับเลือกที่มาจากราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นอีก

อาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้ พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงปฏิเสธที่จะให้เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าอีก และทรงแจ้งให้เอกอัครราชทูตทราบโดยผ่านนายทหารคนสนิทว่าพระองค์ไม่มีอะไรที่จะตรัสกับเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสอีก

ในสงครามครั้งนี้ พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ ทรงเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพเยอรมัน และมีนายพลมอลท์เคเป็นเสนาธิการทหารผู้วางแผนการรบ กองทัพเยอรมันสามารถมีชัยชนะต่อกองทัพฝรั่งเศสที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่าโดยตลอด โดยเฉพาะที่

ยุทธการเซดอน (Battle of Sedan) เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๘๗๐ ในการรบเพียงวันเดียว ฝรั่งเศสสูญเสียทหารถึง ๑๗,๐๐๐ คน ขณะที่ทหารเยอรมันเสียชีวิต ๙,๐๐๐ คน กองทัพฝรั่งเศสยอมจำนนต่อกองทัพเยอรมันในวันรุ่งขึ้น ทหารฝรั่งเศสกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน รวมทั้งจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ถูกจับเป็นเชลย เมื่อข่าวพ่ายแพ้แพร่สะพัดออกไปก็ทำให้พวกสาธารณรัฐนิยมในปารีสฉวยโอกาสล้มล้างระบอบจักรวรรดิครั้งที่ ๒ ยึดกรุงปารีส ล้มสภา และจัดตั้งการปกครองระบบสาธารณรัฐขึ้นมาใหม่ โดยมีรัฐบาลชั่วคราวหรือ “รัฐบาลป้องกันชาติ” (Government of National Defense) บริหารประเทศ ใช้กรุงปารีสเป็นฐานที่มั่นและทำการรบต่อไปเป็นเวลากว่า ๓ เดือน จนในที่สุดหลังจากถูกโจมตีอย่างรุนแรงประกอบกับความอดอยากและความเยือกเย็นของอากาศในฤดูหนาว รัฐบาลแห่งชาติจึงตัดสินใจสงบศึกกับกองทัพเยอรมันในวันที่ ๒๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๗๑

ต่อมาในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม หลังจากที่ฝรั่งเศสได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อให้มีรัฐสภาแห่งชาติและรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของประชาชนแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสได้ยินยอมทำสนธิสัญญาแฟรงก์เฟิร์ต (Treaty of Frankfurt) เพื่อยุติสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียอย่างเป็นทางการ โดยยอมยกแคว้นอัลซาส-ลอร์เรน (Alsace-Lorraine) ที่อุดมด้วยแร่เหล็กและเป็นแหล่งอุตสาหกรรม และเมซ (Metz) ให้เป็นดินแดนของจักรวรรดิเยอรมนีที่เพิ่งจัด

ตั้งขึ้นก่อนสงครามสิ้นสุดลง นอกจากนี้ยังต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามอีกเป็นจำนวนห้าพันล้านฟรังก์ โดยต้องยินยอมให้กองทัพเยอรมันยึดครองมณฑลทางภาคเหนือจนกว่าจะจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามหมดสิ้น

การพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสต่อปรัสเซียในสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียนี้ได้นำความอับอายอย่างมากมาสู่ฝรั่งเศสจนต้องคิดแก้แค้นต่อไปในอนาคต เพราะนอกจากจะสูญเสียดินแดนที่สำคัญดังกล่าวแล้ว ขณะที่สงครามยังดำเนินอยู่ บิสมาร์คก็ดำเนินการรวมชาติเยอรมนีได้สำเร็จ โดยได้รับฉันทามติจากผู้นำรัฐเยอรมันต่างๆ ให้ประกาศจัดตั้งจักรวรรดิเยอรมนีและสถาปนาพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ แห่งปรัสเซียเป็นไกรเซอร์วิลเลียม

ที่ ๑ แห่งจักรวรรดิเยอรมนีเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๗๑ ณ ห้องกระจก ในพระราชวังแวร์ซาย ซึ่งตั้งอยู่ชานกรุงปารีส ส่วนอิตาลีก็ถือโอกาสที่ฝรั่งเศสติดพันในสงครามเข้ายึดกรุงโรมจากสันตะปาปาและจัดตั้งเป็นเมืองหลวงของราชอาณาจักร ซึ่งทำให้การรวมชาติอิตาลีเสร็จสมบูรณ์

นอกจากนี้ สงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียยังทำให้การปกครองของราชวงศ์โบนาปาร์ต และจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ ๒ สิ้นสุดลง หลังจากทรงถูกจับเป็นเชลยที่เมืองเซตองระยะหนึ่ง จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ก็ทรงได้รับการปลดปล่อยและถูกเนรเทศไปประทับที่อังกฤษจนสิ้นพระชนม์ในต้น ค.ศ. ๑๘๗๓

“โทรเลขจากเมืองเฮมส์” ฉบับปลอมนอกจากจะเป็นการใช้ “ตัวหนังสือ” เป็นอาวุธ และเป็นเครื่องมือหลอหลอมพลังประชาชนจนสามารถพลิกโฉมหน้าของประวัติศาสตร์ยุโรปได้แล้ว ขณะเดียวกันก็เป็นประจักษ์พยานของความสำเร็จในการใช้วิธีการใดๆ ก็ได้ของผู้นำประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองและการต่างประเทศ โดยไม่ต้องคำนึงถึงจริยธรรม คุณธรรม และความซื่อสัตย์ที่เป็นหลักปฏิบัติของสุจริตชนโดยทั่วไป ●

บรรณานุกรม

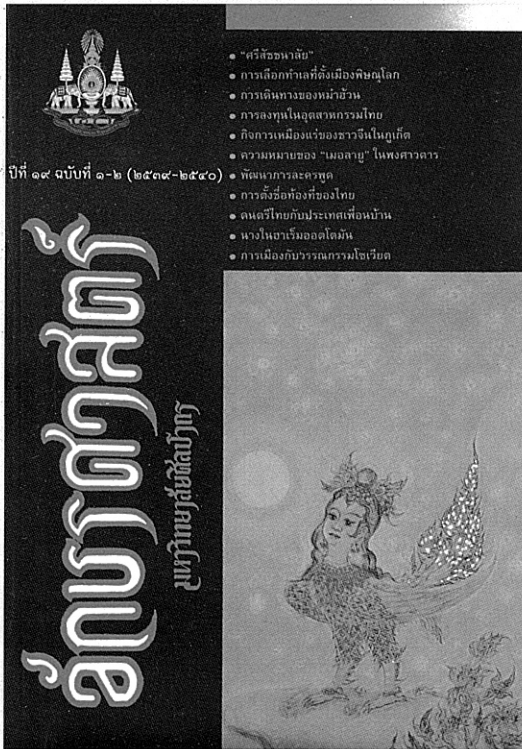
Bramsted, Ernest K., **Germany**. N.J. : Prentice-Hall, Inc., 1972.

Craig, Albert M. and others, **The Heritage of World Civilizations**. N.Y. : Macmillan Publishing Company, 1968.

Craig, Gordon A., **Europe 1815-1914**. N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1966.

Eyck, Erich, **Bismarck and the German Empire**. N.Y. : W.W. Norton & Company, Inc., 1968.

Rich Norman, **The Age of Nationalism and Reform, 1850-1890**. N.Y. : W.W. Norton & Company, Inc., 1970.

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๙ ฉบับ ๑-๒ (๒๕๓๙-๒๕๔๐)

กวีนิพนธ์

โคลงเฉลิมพระเกียรติ
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
ศรีสัชชนาลัย
อังคาร กัลยาณพงศ์
กล่อมลูก
อังคาร กัลยาณพงศ์

ฉบับประวัติศาสตร์

การเดินทางสำรวจดินแดนโพ้นทะเล(อิงหยาเซ่งหลั่น)..... หม่าฮ้วน เขียน
สุขพรรณี กาญจนชัยจิตติ แนะนำและแปล
พิษณุโลก การเลือกทำเลที่ตั้งเมือง พิเศษเจียรจันทร์พงษ์
อุตสาหกรรมไทย (พ.ศ. ๒๓๙๘-๒๔๗๗) :
ปฏิสัมพันธ์กับสนธิสัญญาการค้ากับชาติตะวันตก ? มลิวลย์ แดงแก้วฟ้า
กิจกรรมเหมืองแร่ของชาวจีนในมณฑลกุเกี๋ต พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๗๔..... พวงทิพย์ เกียรติสฤกุล
ความหมายของคำว่าเมอลายในเซอจาเราะห์ เมอลาย
(พงศาวดารมลายู)..... กรุณา กาญจนประภากุล เขียน
สุลีพร พงศ์สุพัฒน์ บรรณาธิการ
พัฒนาการละครพูด กอบกุล อิงคทานนท์
การตั้งชื่อท้องที่ของไทย..... มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์
นางในฮาเร็มมอดโตมัน อนันต์ชัย เล่าหะพันธุ์
การเมืองกับวรรณกรรมไซเวียต ค.ศ. ๑๙๖๔-๑๙๘๔..... สัญชัย สว่างบุตร

บทสัมภาษณ์

ดนตรีไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : ทรรศนะ/ข้อคิดของครูดนตรีไทย ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์